

Thus, as we consider, using the methods of conscience and belief formation of mentally retarded primary school pupils there should be developed: critical thinking, which is possible only with a systematic and balanced exposure of teachers during the various activities; personal qualities, namely to explain to children the essence of these categories, to form their adequate attitude towards these categories, and also to develop appropriate categories, personal-willed and personal-moral qualities on the basis of awareness; ethical knowledge through the motivated explanations, interesting short stories, instructions concerning the consequences of the wrong action. That is why the role of the methods of conscience and belief formation is to teach mentally retarded primary school pupils to use their own knowledge in any situation and to transform existing knowledge into beliefs.

Key words: mentally retarded primary school pupils, beliefs, conscience, informational method, method of the search, discussion method, method of mutual education.

Received January 10, 2016

Revised January 27, 2016

Accepted February 16, 2016

УДК 159.923.2 : 128 : 159.955.4

I.M. Galian
halyan@ukr.net

Рівень рефлексивної активності майбутніх педагогів як показник повноти їх смислового самоаналізу

Halian I.M. The level of reflection activity of future teachers as an indicator of completeness of their sense self-analysis / I.M. Halian // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufriieva. – Issue 32. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – P. 78–89.

I.M. Галян. Рівень рефлексивної активності майбутніх педагогів як показник повноти їх смислового самоаналізу. У статті висвітлюються питання суб'єктної активності особистості, вираженої у здатності до рефлексії. Відзначається ключова роль рефлексивності як особистісної властивості у смислотвірних процесах майбутніх педагогів. Виокремлюються такі форми рефлексії як системна рефлексія, інтроспекція та квазірефлексія. Констатується, що системна рефлексія дозволяє

бачити саму ситуацію взаємодії в усіх її аспектах, включаючи і полюс суб'єкта, і полюс об'єкта, а також альтернативні можливості. Тоді як інтроспекція, що утворена домінуванням спрямованості свідомості на себе та ігноруванням зовнішньої ситуації, є одностороннім процесом, а отже, не сприяє повноцінному сприйняттю себе в ситуації взаємодії. А квазірефлексія є швидше формою психологічного захисту через відхід від неприємної ситуації, реальне вирішення якої може і не відбутися. Досліджено, що найбільше у майбутніх педагогів виражені інтроспекція та квазірефлексія, що свідчить про відсутність у них «предметного» рефлексування. Зазначається, що несформованість системної рефлексії відображається на характері стратегій рефлексивного виходу, виражених у вузькому діапазоні вирішення ціннісних та моральних дилем. У процесі дослідження не виявлено суттєвих відмінностей прояву того чи іншого виду рефлексії у респондентів з різними типами смислотвірних систем. Вказується на амбівалентність ефективності впливу рефлексивності на ситуацію вибору. Припускається, що підвищити рівень рефлексивності можна завдяки цілеспрямованому впливові, що ґрунтується на розумінні психологічного механізму рефлексії.

Ключові слова: суб'єктна активність, рефлексія, рефлексивність, системна рефлексія, інтроспекція, квазірефлексія, саморозвиток, самоактуалізація.

И.М. Галян. Уровень рефлексивной активности будущих педагогов как показатель полноты их смыслового самоанализа. В статье освещаются вопросы субъектной активности личности, выраженной в способности к рефлексии. Отмечается ключевая роль рефлексивности как личностного свойства в смыслообразовательных процессах будущих педагогов. Выделяются такие формы рефлексии как системная рефлексия, интроспекция и квазирефлексия. Констатируется, что системная рефлексия позволяет видеть саму ситуацию взаимодействия во всех ее аспектах, включая и полюс субъекта, и полюс объекта, а также альтернативные возможности. Поскольку интроспекция, созданная доминированием направленности сознания на себя и игнорированием внешней ситуации, является односторонним процессом, то, следовательно, не способствует полноценному восприятию себя в ситуации взаимодействия. А квазирефлексия является скорее формой психологической защиты из-за ухода от неприятной ситуации, реальное решение которой может и не состояться. Доказано, что у будущих педагогов наиболее выражены интроспекция и квазирефлексия, что свидетельствует об отсутствии у них «предметного» рефлексирования. Отмечается, что несформированность системной рефлексии отражается на характере стратегий рефлексивного выхода, выраженных в узком диапазоне решения ценностных и нравственных дилемм. В процессе исследования не выявлено существенных различий проявления того или иного вида рефлексии у респондентов с различными типами смыслообразовательных систем. Указывается на амбивалентность эффективности влияния

рефлексивності на ситуацію вибору. Предполагается, что повысит уровень рефлексивности можно благодаря целенаправленному воздействию, основанному на понимании психологического механизма рефлексии.

Ключевые слова: субъектная активность, рефлексия, рефлексивность, системная рефлексия, интроспекция, квазирефлексия, саморазвитие, самореализация.

Постановка проблеми. Стати особистістю, як стверджує К.-Г. Юнг, це зовсім не прерогатива геніальної людини: кожен індивід має «свій власний, даний йому від народження закон життя», і у кожного є теоретична можливість, слідуючи цьому закону, досягти цілісності...» [16, с. 387]. Наведені слова вченого свідчать про роль суб'єктної активності у процесах становлення особистості, де ключова позиція належить такій особистісній властивості як рефлексивність. Рефлексувати означає зануритися у глибину смислового пошуку. А відкриття людиною смислу власного життя, свого внутрішнього закону стає, за К.-Г. Юнгом, результатом рефлексивної постановки і вирішення ціннісно-смислових проблем (за участю як свідомих, так і неусвідомлюваних процесів) і, водночас, є необхідною умовою індивідуалізації, становлення особистості [16].

Сьогодні, коли немає обмежень у доступі до інформації, посилився вплив на свідомість молодих людей різних формальних і неформальних організацій, об'єднань, що сповідують різну за змістом ідеологію. Особливо вразливими у цьому плані є молоді люди, що знаходяться у процесі професійного вибору та початкових ланок його становлення. Насамперед це стосується професій, спрямованих на педагогічну діяльність. Адже саме педагоги разом з батьками формують світоглядні позиції дитини, її здатність приймати рішення на основі сформованих переконань та настановлень. Однак, щоб навчити когось, потрібно самому володіти рефлексивною здатністю. З огляду на це, постає необхідність вивчення стану розвитку рефлексивності майбутніх педагогів як показника їх здатності до смислового самоаналізу.

Огляд літератури з проблеми дослідження. Своєрідність властивості рефлексивності, її гносеологічний зв'язок з філософським знанням, міждисциплінарний статус і загальнонауковий характер, породило різні напрямки її дослідження. Серед їх різноманіття (рефлексія як компонент структури діяльності; як елемент психології мислення та форма розумової діяльності; як механізм управлінської діяльності та організації комунікативних процесів) особливої уваги заслуговує особистісний на-

прямок, що розглядає рефлексивне знання як результат осмислення своєї життєдіяльності (Ф.Ю. Василюк [2], М.Р. Гінзбург [5]), а рефлексію як фундаментальний механізм самопізнання і саморозуміння (В.В. Знаков [6]) та особистісної саморегуляції (М.Й. Боришевський [1]), І.М. Галян [3]).

Для нашого дослідження цікавими є саме особистісний напрямок, де прийняття рішення у процесі ціннісно-смислового вибору повинно стати наслідком осмислення своєї життєдіяльності на основі самопізнання і саморозуміння, механізмом яких є рефлексія. Окрім того, практично відсутні дослідження, що стосувалися б впливу форми рефлексування на глибину смислового аналізу у процесі ціннісно-смислового регулювання.

З огляду на це, метою нашої публікації є аналіз форм рефлексування як показника глибини смислового аналізу у процесі саморегуляції ціннісно-смислового вибору.

Виклад основного матеріалу. З точки зору диференційованого розуміння предмета психології рефлексії, ми, вслід за А.В. Карповим [8], розглядаємо рефлексивність в аспекті категорії «психічна властивість», яка повинна бути представлена як якісно особлива властивість індивіда. Особливість її полягає у здатності суб'єкта довільно звертати свідомість на самого себе. Йдеться про два принципові моменти: механізм довільного маніпулювання ідеальними змістами в розумовому плані, що ґрунтується на переживанні дистанції між своєю свідомістю та її інтенціональним об'єктом [10, с. 144–145], і спрямованість цього процесу на самого себе як на об'єкта рефлексії. Саме єдність цих двох аспектів, як стверджують Д.О. Леонтьєв, Є.М. Осін [12], утворює повноцінне рефлексивне ставлення у вузькому сенсі слова, з яким автори пов'язують перехід на рівень самодетермінації.

Рефлексивні дії можуть відбуватися по-різному. Той чи інший тип рефлексування є наслідком відповідного співвідношення двох змінних: перша – спрямованість свідомості на себе; друга – спрямованість свідомості на зовнішню ситуацію. Результати такого співвідношення представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Типи рефлексивного відношення (за Д.О. Леонтьєвим, Є.М. Осіним)

Спрямованість свідомості на себе	Спрямованість свідомості на зовнішню ситуацію	
	Так	Ні
Так	Системна рефлексія	Інтроспекція
Ні	Арефлексія	Квазирефлексія

Як видно з таблиці, повній відсутності самоконтролю, зосередженості лише на зовнішньому інтенціональному об'єкті діяльності (що позначається терміном «арефлексія») можуть бути протиставлені не один, а три якісно різні процеси: *інтроспекція* (увага сфокусована на власних внутрішніх переживаннях, станах), *системна рефлексія* (ґрунтується на самодистанціюванні та погляді на себе з боку і дозволяє бачити одночасно полюс суб'єкта і полюс об'єкта) та *квазірефлексія* (спрямованість на об'єкт, який не стосується актуальної життєвої ситуації, спрямованість на сторонні роздуми про минуле, майбутнє: наприклад, що було б, якби...).

У процесі побудови життєвих смислів задіяні різноманітні особистісні утворення та механізми. Тому ми припустили, що успішність смислотвірної діяльності та ціннісно-сислової саморегуляції залежить від різних форм рефлексії: інтроспекції, системної рефлексії та квазірефлексії. Для їх діагностики використовувався «Диференційний тест рефлексивності» [12].

Отримані результати засвідчили низький рівень прояву системної рефлексії та середній рівень інтроспекції та квазірефлексії у майбутніх педагогів. При цьому, значення квазірефлексії знаходяться на межі між середнім та високим рівнями (табл.2). Пояснення низького рівня рефлексивної активності можна отримати, проаналізувавши її змістову сутність, в основі якої лежить унікальна і доволі рідкісна людська здатність – дивитися на себе з боку. Ще У. Джеймс розрізняв два аспекти Я: Я–пізнаване і Я–пізнаюче. Подібне «вертикальне» розщеплення Я на образ себе, описуваний через набір змістовних атрибутів (Я-концепцію, або Я-образ), і внутрішній центр, який не має жодних описових характеристик, але наявність якого є принципово важливою передумовою суб'єктності, активності, що ініціюється самим суб'єктом (екзистенційне Я, або Я-центр) [цит. за: 10], спостерігається у багатьох авторів (Дж.Г. Мід, Дж. Бьюдженталь [17]).

Таблиця 2

Показники прояву різних форм рефлексії у майбутніх педагогів

Шкала	Нормативні рівні рефлексії			Отримані емпіричні значення	
	Низький	Середній	Високий	Показники	Рівень
Системна рефлексія	<33	34-44	>45	31,3	Низький
Інтроспекція	<18	19-31	>32	27,6	Середній
Квазірефлексія	<20	21-33	>34	31,1	Середній

Завдяки такому розщепленню, яке найточніше описане В. Франклом в термінах фундаментальної антропологічної здатності самодистанціювання [15], суб'єкт виявляється здатним зайняти позицію стосовно самого себе і з неї здійснити дії стосовно самого себе. Самодистанціювання – це можливість відсторонитися, подивитися на себе з боку, виринути з потоку власного життя.

Здатність до самодистанціювання дозволяє вибірково ставитися до самого себе як до авторського проекту, піклуватися про себе і працювати над собою [7], спрямовуючи зусилля на зміну того, що суб'єкт вважає за потрібне змінити. Результати наших досліджуваних за шкалою екзистенції та описані в інших публікаціях засвідчили низький рівень прояву цієї здатності, а отже, низький рівень прояву системної рефлексії є цілком пояснюваним.

Системна рефлексія є найкращою та найбажанішою з-поміж інших її різновидів через свою об'ємність і багатогранність. Вона забезпечує можливість бачити як саму ситуацію взаємодії в усіх її аспектах, включаючи і полюс суб'єкта, і полюс об'єкта, так і альтернативні можливості. А це надзвичайно важлива якість, яка необхідна для ціннісно-смыслового регулювання, в основі якого – вибір альтернатив. Тому для того, щоб успішно вирішувати таке завдання, треба бачити максимальну кількість його елементів.

Розв'язуючи життєві, екзистенційні проблеми, суб'єкти з неформованою системною рефлексією зазнають невдач унаслідок того, що не бачать одного важливого елемента проблемної ситуації – самих себе. Проте А. Ленгле наголошує на необхідності вирішення подвійного завдання співвіднесення для того, щоб бути самим собою: співвідноситися з іншими і співвідноситися з самим собою. Для цього «потрібно спочатку побачити самого себе і сформулювати уявлення про себе, що стає можливим завдяки певній внутрішній і зовнішній дистанції стосовно власних почуттів, рішень, дій» [13, с. 46].

Яскравіше у досліджуваних нами респондентів виявляються інші форми рефлексивної діяльності: інтроспекція та квазірефлексія. Обидві вони за своїм значенням наближаються до високого рівня прояву. Інтроспекція, утворена домінуванням спрямованості свідомості на себе та ігноруванням зовнішньої ситуації, є одностороннім процесом, а отже, не сприяє повноцінному сприйняттю себе в ситуації взаємодії. Інтроспекція, відображаючи орієнтацію суб'єкта на власні переживання з приводу актуальної ситуації, є проміжною ланкою між квазірефлексією (оперування

об'єктами в «ідеальному полі», відірваному від актуальної ситуації) і системною рефлексією (цілісною представленістю суб'єкта в ситуації).

Іншій формі рефлексивної діяльності, квазірефлексії, що притаманна майбутнім педагогам, властиві резонерські спекуляції та беззмістовні фантазії. Це своєрідна форма психологічного захисту через відхід від неприємної ситуації, реальне вирішення якої може і не відбутися. Проведений кореляційний аналіз засвідчив від'ємну кореляцію квазірефлексії із показником «Е» (екзистенційність) ($-0,297$ при $p < 0,05$) «Шкали екзистенції». Тобто, що вища квазірефлексія, то нижча екзистенційність, і навпаки. З огляду на високі значення квазірефлексії, нашим респондентам доволі важко конструктивно взаємодіяти із зовнішнім світом. Домінуюча квазірефлексія заважає відповідально підходити до смислотвірних процесів, свідченням чому є така сама від'ємна значуща кореляція «відповідальності» (шкала екзистенції) та квазірефлексії ($-0,340$ при $p < 0,01$). Проте підкреслює властиву юнацькому віку мрійливість і безтурботність, незаангажованість проблемами повсякденного буття. Проведений аналіз результатів вивчення рефлексивності не підтвердив суттєвих відмінностей прояву того чи іншого виду рефлексії у респондентів з різними типами системи смислотворення.

Ці факти дають підстави розглядати рефлексивність як засіб самопізнання, що спрямовує свідомість суб'єкта у певне русло. Водночас, ми схильні приймати рефлексію як синтетичну психічну реальність, яка може бути (і реально є) і психічним процесом, і психічної властивістю, і психічним станом одночасно, але не зводиться до жодного з них. Як слушно зауважує А.В. Карпов, «... рефлексія – це одночасно і унікальна властивість, властива лише людині, і стан усвідомлення чого-небудь, і процес репрезентації психіці свого власного змісту» [9, с.47]. Саме синтез таких її модусів як процес, стан, властивість і становить її якісну визначеність.

Несформованість системної рефлексії позначається на характері стратегій рефлексивного виходу. Не надто широкий діапазон вирішення досліджуваними респондентами моральних дилем підтверджує виявлену І.М. Скитяєвою особливість про те, що низький чи високий рівень розвитку здатності до рефлексії спричиняє зниження кількості та варіативності стратегій [14, с. 75–79]. Порівняння отриманих нами емпіричних результатів з описаними Д.О. Леонтьєвим та А.Ж. Аверіною особливостями

ми високо і низько рефлексивних суб'єктів засвідчує, що низька системна рефлексія і домінування квазірефлексії відображає відсутність у майбутніх педагогів «предметного» рефлексування, схильність до мрійливих міркувань стосовно минулого та майбутнього [11, с.14].

Рівень системної рефлексії у досліджуваних нами респондентів хоча й низький, але близький до середнього. Вийти на бажаний середній рівень допоможе організована розвивальна робота, що, крім всього, сприятиме їх адаптації до майбутнього професійного середовища. На цю думку наштовхнули отримані Н.О. Кatalовою та А.В. Карповим результати, за якими «адаптаційні показники особистості рівномірно знижуються в міру наближення значень рівня рефлексивності до «крайніх» показників як мінімальних, так і максимальних». Адаптація низько-рефлексивних респондентів здійснюється за допомогою компенсаторних механізмів, а саме, комунікативної компетентності та гнучкості у спілкуванні, високої аутосимпатії і прийняття себе, а високорефлексивних особистостей через морально-етичну нормативність і компетентність» [9, с.18].

Тому доречними є міркування М. Уоллеса про те, що «... стратегічною метою навчання студентів і вчителів повинно стати завдання не стільки повідомлення нових знань, скільки завдання розвитку рефлексивних здібностей, від рівня і якості яких залежить професійна компетентність педагога» [цит. за: 4, с.2]. А ефективною ця робота буде лише за умови розуміння того, як розгортається психологічний механізм рефлексії, які засоби розвитку будуть ефективними тощо.

Висновки. Отже, своєрідність проблеми рефлексії зумовлена унікальністю самої властивості рефлексивності. Серед усіх форм рефлексії, лише у системній рефлексії спрямованість свідомості на себе відбувається не завдяки, а як доповнення до її спрямованості на зовнішню ситуацію, є єдиним повноцінним різновидом рефлексії, повною мірою виконує приписані рефлексії позитивні функції. У досліджуваних нами майбутніх педагогів вона представлена на низькому рівні. Інші форми (інтроспекція, квазірефлексія) є психологічно неповноцінними і відповідають за психологічно несприятливі наслідки спрямованості свідомості на себе. У майбутніх педагогів вони представлені на середньому (близькому до високого) рівні.

Не спостерігається суттєвих рефлексивних відмінностей у респондентів з різними типами системи смислотворення. Проте несформованість системної рефлексії відображається на харак-

тері стратегій рефлексивного виходу. Низька системна рефлексія і домінування квазірефлексії вказує на відсутність у майбутніх педагогів «предметного» рефлексування і схильність до мрій стосовно минулого та майбутнього. Підвищити рівень рефлексивності до бажаного середнього рівня можна завдяки цілеспрямованому впливові, що ґрунтується на розумінні психологічного механізму рефлексії.

Список використаних джерел

1. Боришевський М.Й. Особистість у вимірах самосвідомості : монографія / М.Й. Боришевський. – К. : Еллада, 2012. – 608 с.
2. Василюк Ф.Е. Психотехника выбора / Ф.Е. Василюк // Психология с человеческим лицом : гуманистическая перспектива в постсоветской психологии ; [под ред. Д.А. Леонтьева, В.Г. Щур]. – М. : Смысл, 1997. – 336 с.
3. Галян І.М. Діагностика рефлексивності як функціональної складової стилю саморегуляції психічних станів майбутніх педагогів (Теоретичний аспект дослідження) / І.М. Галян // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – Серія : психологічна. Збірник наукових праць / гол. ред. М.Й. Варій. – Львів : ДУВС, 2010. – С. 127–138.
4. Гаргай В.Б. Рефлексивная педагогика – инновационная стратегия развития профессиональной компетентности учителя (по материалам зарубежного опыта) / В.Б. Гаргай, К.С. Куракбаева // Методист. – 2009. – №8. – С. 2–9.
5. Гинзбург М.Р. Психологическое содержание личностного самоопределения / М.Р. Гинзбург // Вопросы психологии. – 1994. – №3. – С. 43–52.
6. Знаков В.В. Психология субъекта как методология понимания человеческого бытия / В.В. Знаков // Непостижимое и тайна как атрибуты экзистенциального опыта // Психологический журнал. – 2003. – Т. 24. – № 2. – С. 95–106.
7. Иванченко Г.В. Забота о себе : история и современность / Г.В. Иванченко. – М. : НПФ «Смысл», 2009. – 290 с.
8. Карпов А.В. Психология рефлексивных механизмов деятельности / А.В. Карпов. – М. : Институт психологии РАН, 2004. – 450 с.
9. Карпов А.В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики / А.В. Карпов // Психологический журнал. – 2003. – Т.24. – №5. – С. 45–58.

10. Леонтьев Д.А. Психология смысла : природа, структура и динамика смысловой реальности / Д.А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1999. – 486 с.
11. Леонтьев Д.А. Феномен рефлексии в контексте проблемы саморегуляции : [Электронный ресурс] / Д.А. Леонтьев, А.Ж. Аверина // Психологические исследования : электрон. науч. журн. – 2011. – №2(16). – Режим доступа : <http://psystudy.ru>.
12. Леонтьев Д.А. Рефлексия «хорошая» и «дурная» : от объяснительной модели к дифференциальной диагностике / Д.А. Леонтьев, Е.Н. Осин // Психология. Журнал Высшей школы экономики. – 2014. – Т.11. №4. – С. 110–135.
13. Лэнгле А. Person : Экзистенциально-аналитическая теория личности / А. Лэнгле. – М. : Генезис, 2005. – 159 с.
14. Скитяева И.М. Закономерности структурно-функциональной организации рефлексии и их роль в формировании личности: дис... канд. психол. наук : 19.00.07, 19.00.01 / И.М. Скитяева. – Ярославль, 2002. – 224 с.
15. Франкл В. Человек в поисках смысла. Сборник / В. Франкл ; [пер. с англ. и нем.; общ. ред. Л.Я. Гозмана и Д.А. Леонтьева]. – М. : Прогресс, 1990. – 368 с.
16. Юнг К.Г. Психология бессознательного / К.Г. Юнг. – М. : Изд-во АСТЛтд, Канон+, 1998. – 400 с.
17. Bugental J.F.T. The art of the psychotherapist. – New York : Norton, 1987. – XIV. – 321 p.

Spysoyk vykorystanyh dzherel

1. Boryshevs'kyj M.J. Osobystist' u vymirah samosvidomosti : monografija / M.J. Boryshevs'kyj. – К. : Ellada, 2012. – 608 с.
2. Vasiljuk F.E. Psihotehnika vybora / F.E. Vasiljuk // Psihologija s chelovecheskim licom : gumanisticheskaja perspektiva v postsovetskoj psihologii ; [pod red. D.A. Leont'eva, V.G. Shhur]. – М. : Smysl, 1997. – 336 с.
3. Halian I.M. Diagnostyka refleksyvnosti jak funkcional'noi skladovoi' stylju samoreguljacii' psyhichnyh staniv majbutnih pedagogiv (Teoretychnyj aspekt doslidzhennja) / I.M. Halian // Naukovyj visnyk L'vivs'kogo derzhavnogo universytetu vnutrishnih sprav. – Serija : psyhologichna. Zbirnyk naukovyh prac' / gol. red. M.J. Varij. – L'viv : DUVS, 2010. – S. 127–138.
4. Gargaj V.B. Refleksivnaja pedagogika – innovacionnaja strategija razvitija professional'noj kompetentnosti uchitelja

- (po materialam zarubezhnogo opyta) / V.B. Gargaj, K.S. Kurakbaeva // Metodist. – 2009. – №8. – S. 2–9.
5. Ginzburg M.R. Psihologicheskoe sodержanie lichnostnogo samoopredelenija / M.R. Ginzburg // Voprosy psihologii. – 1994. – №3. – S. 43–52.
  6. Znakov V.V. Psihologija sub#ekta kak metodologija ponimaniya chelovecheskogo bytija / V.V. Znakov // Nepostizhimoe i tajna kak atributy jekzistencial'nogo opyta // Psihologicheskij zhurnal. – 2003. – T. 24. – № 2. – S. 95–106.
  7. Ivanchenko G.V. Zabota o sebe : istorija i sovremennost' / G.V. Ivanchenko. – M. : NPF «Smysl», 2009. – 290 s.
  8. Karpov A.V. Psihologija refleksivnyh mehanizmov dejatel'nosti / A.V. Karpov. – M. : Institut psihologii RAN, 2004. – 450 s.
  9. Karpov A.V. Refleksivnost' kak psihicheskoe svojstvo i metodika ee diagnostiki / A.V. Karpov // Psihologicheskij zhurnal. – 2003. – T.24. – №5. – S. 45–58.
  10. Leont'ev D.A. Psihologija smysla : priroda, struktura i dinamika smyslovoj real'nosti / D. A. Leont'ev. – M. : Smysl, 1999. – 486 s.
  11. Leont'ev D.A. Fenomen refleksii v kontekste problemy samoreguljacji : [Jelektronnyj resurs] / D.A. Leont'ev, A.Zh. Averina // Psihologicheskie issledovanija : jelektron. nauch. zhurn. – 2011. – №2(16). – Retrieved from : <http://psystudy.ru>.
  12. Leont'ev D.A. Refleksija «horoshaja» i «durnaja» : ot ob#jasnitel'noj modeli k differencial'noj diagnostike / D.A. Leont'ev, E.N. Osin // Psihologija. Zhurnal Vysšej shkoly jekonomiki. – 2014. – T.11. №4. – S. 110–135.
  13. Ljengle A. Person : Jekzistencial'no-analiticheskaja teorija lichnosti / A. Ljengle. – M. : Genezis. 2005. – 159 s.
  14. Skitjaeva I.M. Zakonomernosti strukturno-funktional'noj organizacii refleksii i ih rol' v formirovanii lichnosti: dis... kand. psihol. nauk : 19.00.07, 19.00.01 / I.M. Skitjaeva. – Jaroslavl', 2002. – 224 c.
  15. Frankl V. Chelovek v poiskah smysla. Sbornik / V. Frankl ; [per. s angl. i nem.; obshh. red. L.Ja. Gozmana i D.A. Leontt'eva]. – M. : Progress, 1990. – 368 s.
  16. Jung K.G. Psihologija bessoznatel'nogo / K.G. Jung. – M. : Izd-vo ACTLtd, Kanon+, 1998. – 400 s.
  17. Bugental J.F.T. The art of the psychotherapist. – New York : Norton, 1987. – XIV. – 321 p.

I.M. Halian. The level of reflection activity of future teachers as an indicator of completeness of their sense self-analysis. The article envisages the issues of agent activity of personality expressed in capacity for reflection. The author stresses the key role of reflexivity as personal property in sense-creating processes of future teachers. There have been singled out the following forms of reflection: systematic reflection, self-analysis and quasi-reflection. It is noted that systematic reflection allows us to see the situation of interaction in all of its aspects, including both the pole of the agent and the pole of the object, as well as alternative possibilities. While self-analysis being produced by the dominance of orientation of consciousness on oneself and ignoring the external situation, is a one-way process, and therefore it does not help proper perception of oneself in the situation of interaction. And quasi-reflection is more a form of psychological defense due to diversion from an unpleasant situation, the real solution of which may not be found. It is studied that future teachers have developed self-analysis and quasi-reflection most of all, indicating a lack of «subject» reflection. It is noted that an immature system of systematic reflection is reflected on the nature of problem-solving strategies implemented in a narrow range of solving value and moral dilemmas. In the course of study there wasn't found any significant differences in the manifestation of a certain kind of reflection in respondents with different types of sense-creating systems. It is pointed out that the reflexivity effectiveness is ambivalent on the situation of choice. It is assumed that reflexivity can be improved through deliberate influence that will be based on understanding the psychological mechanism of reflection.

Key words: agent activity, reflection, reflexivity, systematic reflection, introspection, quasi-reflection, self-development, self-actualization.

Received January 12, 2016
Revised January 29, 2016
Accepted February 14, 2016